

CAREER ORIENTATION IN TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP TRAINING

Desislava Alexandrova

South-West University Neofit Rilski – Blagoevgrad, Bulgaria, desislava_alexandrova@abv.bg

Abstract: The paper presents the importance of career orientation in school education due to the fact that technological development and the digitalization of the environment in the 21st century are changing labor conditions and impose new requirements to the professional skills of employees. The rapid technological changes and the Covid-19 crisis have altered the world of labor by accelerating lay-offs and the obsolescence of many work positions. The appearance of new professions is pushing people to change their profession frequently. The new occupations require a higher level of special skills and the so-called transferable skills. This makes it necessary for career orientation policies to become future-oriented.

Technology and Entrepreneurship as a subject is part of the general school education curriculum. Its main focus is entrepreneurial competence but it does not exclude other competences. Career orientation is a part of entrepreneurial skill. The following key elements are fundamental for career orientation of teenagers in the school education system: self-knowledge, information, and action.

The training in technology and entrepreneurship provides an opportunity to apply career orientation policies because of its practical and applied nature and because it aims to impart transferable skills. These skills are broadly applicable to a variety of work situations and comprise, among others: activity planning and organization; social and civic skills; independent decision making and taking of responsibility; critical thinking and creativity; studying and problem-solving skills.

Keywords: career orientation, technology and entrepreneurship, training

КАРИЕРНОТО ОРИЕНТИРАНЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Десислава Александрова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград, България, desislava_alexandrova@abv.bg

Резюме: В статията се представя значението на кариерното ориентиране в училищното образование, тъй като технологичното развитие и дигитализацията на средата през XXI век променят условията на труд, налагат нови изисквания към професионалните компетентности на служителите. Бързите технологични промени и кризата с COVID-19 промени света на труда, като ускори съкращенията и моралното остаряване на много работни места. Появата на нови професии подтиква хората често да сменят професията си. Новите професии изискват по-високо ниво на специални способности и така наречените „преносими“ умения. Това налага политиките за кариерно ориентиране да се ориентират към бъдещето.

Учебният предмет „Технологии и предприемачество“ е част от общообразователните предмети на училищното образование. Той се реализира на основата на предприемаческата компетентност, като не се изключват останалите. Кариерното ориентиране е част от предприемаческата компетентност. От гледна точка кариерното ориентиране в училищното образование за формиране на кариерни нагласи при тийнейджърите определящи са следните ключови елементи: себепознание, информираност и действие.

Обучението по технологии и предприемачество предоставя възможност за прилагане на политиките по кариерно ориентиране, защото има практико-приложен характер и в него са заложили формирането на преносими умения. Те имат общо трудов характер и представляват умения за: планиране и организиране на дейността; социални и граждански умения; вземане на самостоятелно решение и поемане на отговорност; критично мислене и креативност; умения за учене и решаване на проблеми.

Ключови думи: кариерно ориентиране, технологии и предприемачество, обучение

1. УВОД

Проблемите, които срещат съвременните ученици по отношение на избора на професия, са свързани с – несигурните цели на професионалното самоопределяне, наличието на трудности за съзнателния, независим избор, като се вземат предвид техните индивидуални способности и възможности, както и отчитането на

текущото и бъдещото търсене на пазара на труда. Проучванията сочат, че много често завършилите не започват работа по специалността, посочена в дипломата.

Това налага политиките по кариерното ориентиране да се ориентират към бъдещето. В Европейската програма за умения за постигане на устойчива конкурентоспособност, социална справедливост и издръжливост се посочва, че образованието и обучението трябва да надхвърлят непосредствените нужди на пазара на труда и да се съсредоточат върху развитието на гъвкав начин на мислене и любопитство, необходими за адаптиране и придобиване на знания, умения и компетентности. (2)

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

В. В. Афанасьев, С. М. Куницына, М. П. Нечаев, С. Л. Фролова правят проучване, с което да разберат какви са мотивите на младите хора за избор на висше учебно заведение и професия. Резултатите от проучването показват, че по-голямата част от учениците са склонни да правят избор, когато става въпрос за бъдещата им професия и образование от утилитарно-практически мотиви, на които хуманистичната педагогика, която се основава на широки социални мотиви, все още не е изградила определено отношение.

Според авторите, утилитарно-практическите мотиви се оказват доста силни в конкурентна среда. Въпреки това, социалната значимост на тези мотиви се намалява до нула, тъй като в тази ситуация индивидът се стреми да получи ползи предимно за себе си. Утилитарно-практическите мотиви се смятат за слабо ефективни в познавателната дейност, тъй като материално или статусно мотивиращият ученик смята ученето в университет не за цел, а за средство, с което ще получи диплома. В този случай дипломата е основната цел на ученика. Много често завършилите не започват работа по специалността, посочена в дипломата им (1). В тази връзка значението на кариерното ориентиране се доказва и от разработената брошура в чест на световния ден на младежта през 2021 г. Въпреки, че в пандемията COVID 19 усилията на националните икономика бяха насочени към разработването на планове за възстановяването от пандемията, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), която заедно с Европейския център за развитие на професионалното обучение (Cedefop), Европейската комисия, Европейската фондация за обучение, Международната организация на труда и Организацията на обединените нации в областта на образованието, Научната и културна организация ЮНЕСКО разработват брошура, в която подчертават значението в инвестирането в кариерното ориентиране. (11). В брошурата организациите споделят визията си за стратегическата роля на кариерното ориентиране в бързо променящия се свят. „Ефективното кариерно ориентиране помага на хората да разгърнат потенциала си, икономиките да станат по-ефективни, а обществата – по-справедливи.“ Представят се дейностите, с които се идентифицира кариерното ориентиране – предоставяне на информация, индивидуално консултиране, оценка на уменията, ангажиране със света на труда, обучение за вземане на решения и управление на кариерата. Значението на кариерното ориентиране за младите хора е да направят плавен преход, когато правят избор за своето образование и обучение. В брошурата са представени и предизвикателствата, пред които са изправени младите хора: динамиката на пазара на труда; бързо променящото се търсене на умения; социалният произход; ограничената информация за собствения потенциал и достъпа до безпристрастна информация за възможностите за обучение и финансиране. (10)

В тази връзка бързото технологично развитие и дигитализация на средата, в XXI век изправя предизвикателство пред образователните институции и бизнес секторите – да подготвят специалисти с актуални професионални умения и компетентности. Важно е младите хора да разберат защо се променя светът и да си представят как ще изглежда той в бъдеще. В Доклада „Пътна карта на политиките по кариерно ориентиране“ са посочени уменията, които се очаква да окажат най-съществено влияние в бъдещето. Това са: когнитивни умения, процесни умения, умения за решаване на проблеми, умения за управление на хората, социални умения.

Целта не е да се подготви младото поколение за конкретни професии, а по-скоро те да придобият знания и компетентности, които ще са им необходими в бъдещето. Основният акцент е младите хора да формират умения, които ще им помогнат в работния свят на бъдещето.(8) Програмата за нови умения за приобщаваща и конкурентоспособна Европа посочва, че образованието и обучението трябва да преминат отвъд непосредствените нужди на пазара на труда и да се фокусират върху развитие на гъвкав начин на мислене и любопитство, необходими за адаптиране и придобиване на нови компетентности, които ще бъдат необходими за управление на технологичното развитие на бъдещето. (7)

От гледна точка на кариерното ориентиране в училищното образование за формиране на кариерни нагласи при тийнейджърите определящи са следните ключови елементи: себепознание, информираност и действие. Себепознанието включва интересите на ученика в училище и в свободното му време, ценностите, уменията, силните страни, възможностите и стила на учене. Информираниостта в тийнейджърската възраст се свързва с

източниците на информация, селектирането и, обработката и използването на информацията. Например: информация за училищата, в които могат да продължат образованието си и какви специалности се предлагат. Информация за пазара на труда – какви специалисти се търсят, какви са заплатите, каква е конкуренцията в дадена област. Тази информация им помага да се ориентират, като изградят реалистична представа за ситуацията в страната ни и да планират действията си спрямо нея. Действието в тази възраст се свързва с поставяне на цел и съставяне на план за действие за посещение на реално работно място, среща с професионалист и други. (6)

В училищното образование учебният предмет „Технологии и предприемачество“ се изучава от I-IX клас, като държавният образователен стандарт определя областите на компетентност, очакваните резултати от обучението и връзката им с отделни ключови компетентности. Общите цели на обучението са формиране на компетентности, необходими за успешната личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности (ЗПУО, чл.5, ал.3). Учебният предмет „Технологии и предприемачество“ е част от общообразователните предмети на училищното образование. Той се реализира на основата на предприемаческата компетентност, като не се изключват останалите.

В Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. (4) за общообразователната подготовка, Приложение № 19 са посочени специфичните цели на обучението по предмета.

Характерни особености на обучението по учебния предмет „Технологии и предприемачество“ са:

- учебната среда, в която учениците овладяват когнитивни умения;
- интегративният характер на технологичното знание по отношение на съдържанието и дейностите;
- едновременното протичане на учебна и практическа дейност;
- прилагане и пренос на умения за решаване на разнообразни технологични, икономически и предприемачески задачи;
- овладяване и прилагане на процедури и техники за оценяване и самооценяване на резултатите от технологичната дейност;
- овладяване и прилагане на модели за сътрудничество и взаимопомощ при работата в екип;
- ориентация и подготовка за избор на професия и кариерно развитие.

„В тази посока се очертават три равнища на отношения в съдържанието на обучението по „Технологии и предприемачество“: I равнище: трудова дейност – техника – монотехнологии – техническа грамотност II равнище: наука – информационни и комуникационни технологии – техника – технологична култура III равнище: технологии – икономика – предприемачество – икономическа култура.“ (5)

Референтната рамка за ключови компетентности определя компетентността като сбор от знания, умения и нагласи. След анализ на нормативните документи, засягащи учебния предмет „Технологии и предприемачество“, се правят следните констатации:

- 1) кариерното ориентиране е част от предприемаческата компетентност.
- 2) най-съществената разлика на обучението по „Технологии и предприемачество“ спрямо останалите общообразователни предмети е неговия интегративен и практико-приложен характер.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

При разработването на учебните програми по „Технологии и предприемачество“ се използва спираловидният подход. Заложеното за определен клас образователно съдържание се надгражда в останалите класове. Така наречените „преносими умения“ са „имплицитно заложен в учебните програми по „Технологии и предприемачество“. Те имат общо трудов характер и представляват умения за: планиране и организиране на дейността; социални и граждански умения; вземане на самостоятелно решение и поемане на отговорност; критично мислене и креативност; умения за учене и решаване на проблеми.(3)

В заключение може да се направи изводът, че основният акцент в кариерното ориентиране при учениците следва да бъде формирането на умения и нагласи, които ще са им необходими в бъдещето. Обучението по технологии и предприемачество предоставя възможност за прилагане на политиките по кариерно ориентиране, тъй като в него е интегрирано кариерното ориентиране и формирането на т. нар. преносими умения.

ЛИТЕРАТУРА

Афанасьев, В., Куницына, С., Нечаев, М., & Фролова, С. (2019). Система профориентации: проблемы, тенденции, опыт реализации и перспективы развития. В *Инновационные проекты и программы в образовании* № 1, 9
Закон за училищно и предучилищно образование, чл.5, ал.3

- Калинова, А. (2018). Технологичното обучение за формиране на преносими умения у учениците в началното училище, 11
- Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. за общообразователната подготовка, Приложение № 19
- Плачков, С., Петров, В., Кавданска, М., Делинешева, М., Йоловски, Д. & Генова, И. (2021). Книга за учителя по технологии и предприемачество за 7. клас. София: „Клет България“ ООД, 4-5
- Тонева, М. (2019). Ранно кариерно ориентиране – мисията възможна <https://hestiabg.com/bg/blog/ranno-karierno-orientirane/>
- Centro Italiano per l'Apprendimento Permanente (CIAPE) (2017). В *Доклад пътна карта политиките по кариерно ориентиране на бъдещето, 7*
- Innovation in Learning Institute (ILI) (2017). В *Доклад пътна карта политиките по кариерно ориентиране на бъдещето, 63-65*
- europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0051_BG.html
- <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/investing-career-guidance>
- <https://oecdutoday.com/investing-in-career-guidance-helping-youth-covid-pandemic/>